

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันปัญหาสารพิษอะฟลาทอกซินที่ปนเปื้อนในอาหารคนและอาหารสัตว์ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพคนและสัตว์ สารอะฟลาทอกซินทำให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาล จากผลการศึกษาทางระบาดวิทยาพบว่า สารอะฟลาทอกซินเป็นสารก่อมะเร็งชนิดปฐมภูมิ สารพิษชนิดนี้ได้ทำความเสียหายแก่อุตสาหกรรมการเลี้ยงสัตว์ในแต่ละปีไม่ต่ำกว่า 2,000-3,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ทางด้านการเลี้ยงสัตว์ในประเทศ มีผลทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ตลอดจนคุณภาพเนื้อสัตว์ไม่ได้มาตรฐานและมีสารตกค้างในเนื้อสัตว์และผลผลิตซึ่งไม่ปลอดภัยต่อผู้บริโภคอีกด้วย โดยเฉพาะเด็กเล็กและผู้สูงอายุ (เขาวมาลย์ คำเจริญ และคณะ, 2543) นอกจากนี้ ยังเป็นปัญหาด้านสาธารณสุขที่สำคัญ โดยเฉพาะการตกค้างในผลิตภัณฑ์จากสัตว์ เช่น เนื้อ นม ไข่ ซึ่งจะผ่านไประบบอาหารของผู้บริโภคได้ (คมกริช พิมพ์ภักดี และคณะ, 2550) สารอะฟลาทอกซินที่ปนเปื้อนมาในอาหารสัตว์ส่วนใหญ่มาจากข้าวโพด ถั่วลิสง เมล็ดฝ้าย รำละเอียด ฯลฯ

จากการเพิ่มขึ้นของประชากรโลกส่งผลต่อความต้องการบริโภคปลาเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นอาหารโปรตีนที่ย่อยง่าย รสชาติดี และมีคุณค่าทางโภชนาการสูง ในปี พ.ศ. 2542 ประเทศไทยสามารถผลิตปลานิลได้ 203,100 เมตริกตัน คิดเป็นมูลค่า 6,298.5 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วน 30.6 เปอร์เซ็นต์ของปริมาณผลผลิตรวมของปลาน้ำจืดของไทย (สถิติกรมประมงแห่งประเทศไทยปี 2543) ปัจจุบันสหรัฐอเมริกา (US) เป็นประเทศผู้รับซื้อปลานิลมากที่สุดในโลก โดยมีสถิติการนำเข้าในปี 2006 เป็นปริมาณ 400,000 ตัน กลุ่มประเทศอเมริกาได้ขยายการส่งออกไปยังสหรัฐอเมริกา ประเทศดังกล่าวยอมได้เปรียบทางระยะขนส่ง เนื่องจากสามารถส่งเนื้อปลานิลแช่เย็น (fresh tilapia fillets) ซึ่งมีมูลค่าทางการค้าสูงกว่าเนื้อปลานิลแช่แข็ง (frozen tilapia fillets) ไปยังสหรัฐได้เป็นจำนวนมาก ดังนั้น อาหารที่ปนเปื้อนสารพิษจากเชื้อราที่อาจเป็นข้อกีดกันทางการค้าต่อการส่งออกได้ จากสถิติของกรมประมงล่าสุดของปี พ.ศ. 2549 ที่มีรายงานว่า ปลาน้ำจืดที่ผลิตได้ในประเทศไทยมีปริมาณ 688,300 ตัน คิดเป็นมูลค่า 26,750 ล้านบาท ซึ่งทั้งปริมาณและมูลค่าของปลาน้ำจืดนั้นเติบโตอย่างต่อเนื่อง (ศูนย์วิจัยกิจการไทย, 2550) อะฟลาทอกซินเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของสัตว์น้ำ เนื่องจากอาหารของสัตว์น้ำมีส่วนผสมของวัตถุดิบอาหารสัตว์ ข้าวโพด ถั่วลิสงป่น ถั่วเหลืองป่น รำและปลายข้าว พบการปนเปื้อนอะฟลาทอกซินในระดับสูง สารพิษนี้ก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพสัตว์ โดยเป็นพิษรุนแรงต่อตับ ความ

รุนแรงแตกต่างกันตามชนิดสัตว์ พันธุ์สัตว์ อายุ ปริมาณและระยะเวลาที่สัตว์ได้รับสารพิษ และอาหารหรือภาวะโภชนาการ พิษเฉียบพลันทำให้ตายได้ถ้ากินเข้าไปในปริมาณมาก หากได้รับเข้าไปปริมาณน้อยเป็นเวลานานทำให้เกิดพิษเรื้อรังทำให้น้ำหนักตัวลดลง ทำให้การกินอาหารลดลง อัตราการเจริญเติบโตและประสิทธิภาพการใช้อาหารลดลง (Harvey et al., 1989; Beaver et al., 1990; Lindemann et al., 1993) กดภูมิคุ้มกันง่ายต่อการติดโรค (Harvey et al., 1992) และมีอัตราการตายเพิ่มขึ้น (Harvey et al., 1989; Beaver et al., 1990; Jantrarotai et al., 1990; Smith and Ross, 1991; Schell et al., 1993; Harvey et al., 1994; Ostrowski-Meissner et al., 1995)

มีรายงานการวิจัยพบว่า อะฟลาทอกซินมีผลต่อ การกินอาหาร อัตรารอด การเจริญเติบโต องค์ประกอบของเลือด ระบบภูมิคุ้มกันและพยาธิสภาพของเนื้อเยื่อระบบต่าง ๆ ของปลา Tuan และคณะ (2002) รายงานว่าปลาชนิดที่ได้รับอาหารปนเปื้อนอะฟลาทอกซินปี 1 ในระดับ 100 ส่วนในล้านส่วน (มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม) มีผลทำให้อัตราการตายสูงขึ้น 60% ภายใน 8 สัปดาห์ รายงานวิจัยต่าง ๆ พบว่า อะฟลาทอกซินที่ปนเปื้อนในอาหารมีผลต่อดับมากที่สุดและเป็นสาเหตุของการเกิดเนื้องอกและมะเร็งในตับปลา rainbow trout (อรอุษา อุสันโน และคณะ, 2548 อ้างถึงใน Wunder and Korn, 1982; Ruiz-perez et al., 1986)

ในการผลิตสัตว์หัวใจของการผลิต คือการได้กำไรสูงสุด ปัจจัยที่มีผลคือ ปัจจัยด้านอาหาร การจัดการ และพันธุ์สัตว์ โดยเฉพาะปัจจัยด้านอาหารคิดเป็นต้นสูงถึง 70% ดังนั้น การใช้อาหารสัตว์ที่มีการใช้อาหารที่ปนเปื้อนเชื้อราจึงเป็นปัญหาที่สำคัญ การแก้ไขที่ได้ผลยังไม่มียกจากงดการใช้อาหารที่ปนเปื้อนสารพิษนั้น (ทิฆัมพร เจริญวัย, 2542) การป้องกันการปนเปื้อนพิษเป็นวิธีที่ดีที่สุด แต่อย่างไรก็ตามถ้ามีการปนเปื้อนในอาหารสัตว์ ดังนั้น จึงมีการศึกษาถึงวิธีกำจัดและดูดซับสารพิษในอาหารสัตว์มีหลายวิธี เช่นวิธี ทางกายภาพ เคมี และชีวภาพ (Phillips et al., 1995) แต่วิธีที่ได้รับความสนใจและนำมาใช้มาก คือ การใช้สารดูดซับ (adsorbents) เช่น ประเภทสารอลูมิเนียมซิลิเกต ได้แก่ สารพวก hydrated sodium calcium aluminosilicate (HSCAS) และเบนโทไนท์โดยใช้ผสมในอาหารสัตว์ (อรนุช เลิศทรงวุฒิกุล และคณะ, 2545) Clay ชนิดต่าง ๆ และผงถ่าน (Activated carbon) โดยสารดูดซับจะไปจับกับอะฟลาทอกซินในอาหารและถูกขับออกทางระบบขับถ่าย โดยไม่ดูดซึมเข้าร่างกาย เป็นวิธีที่ง่าย ราคาถูก และมีประสิทธิภาพ และลดความเป็นพิษในสัตว์ได้ดี ในปัจจุบันประเทศไทยมีการใช้สารดูดซับสารพิษจากเชื้อราที่จำหน่ายในท้องตลาดหลายชนิดแต่ยังไม่มีการทดสอบประสิทธิภาพและความปลอดภัยในการใช้สารดูดซับเหล่านี้อย่างจริงจัง

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาผลกระทบของสารอะฟลาทอกซินต่อสุขภาพของปลานิลยังมีน้อย การวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นศึกษาผลของอะฟลาทอกซินต่อปลานิลและศึกษาประสิทธิภาพของเบนโทไนท์ในการป้องกันสารพิษจากเชื้อราที่มีผลต่อปลานิล เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการ

ป้องกันการความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสารพิษจากเชื้อรา และเป็นแนวทางในการศึกษาโรคที่เกิดจากสารพิษจากเชื้อราในสัตว์น้ำต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลของสารดูดซับเบนโทไนท์และอะฟลาทอกซินต่อการเจริญเติบโต อัตราตาย และจุลพยาธิวิทยาของเนื้อเยื่อปลาชนิด ทั้งระดับกล้องจุลทรรศน์ธรรมดา และกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอน

3. ขอบเขตของงานวิจัย

ศึกษาผลของสารดูดซับสารพิษเบนโทไนท์ ต่อการปกป้องพิษและผลต่อสุขภาพปลาชนิด

4. สถานที่ทำการวิจัย

4.1 ห้องปฏิบัติการภาควิชากายวิภาคศาสตร์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

4.2 ห้องปฏิบัติการภาควิชากายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

4.3 ห้องปฏิบัติการภาควิชาสัตวแพทย์สาธารณสุข คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 ได้ข้อมูลระดับอะฟลาทอกซินที่เป็นพิษต่อปลาชนิด

5.2 ได้ข้อมูลด้านวิทยาการและพยาธิสภาพของปลาชนิด เมื่อได้รับสารอะฟลาทอกซิน

5.3 ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิภาพความปลอดภัยของสารดูดซับสารพิษเบนโทไนท์ในการกำจัดสารพิษอะฟลาทอกซินในปลาชนิด